

malby so znázornením Zoslania manny a výjav, ako Mojžiš udiera palicou do skaly. Na oltárnom nadstavci sa nachádza výjav Posledného súdu. Tento krásny renesančný oltár namaľoval nemecký maliar Pavol Juvenel starší. Bol predstaviteľom umeleckého smeru manierizmu, ktorý uprednostňoval slobodu a originalitu vo výtvornom prejave. Inšpiráciou mu bola staršia grafická predloha z dielne slávneho norimberského ryta Josta Ammana na objednávku luteránskeho teológa Caspara Melissandera.

Maliarska zložka s latinskými nápismi dominuje nad rezbárskou výzdobou oltára. Tá je zredukovaná na dve postavy erbonosičov ležiacich na bočných stranách štítu nadstavca a držiacich kartuše s erbmi Juraja Turza z Betlanoviec a jeho manželky Alžbety Cobarovej, dve sochy na vrchole nadstavca s nástrojmi Ježišovho mučenia a podobizne členov turzovskej rodiny, tzv. maskaróny.

Oltár patrí medzi najznámejšie renesančné kultúrne pamiatky na našom území a je bezpochyby jednou z pamiatok najcennejších.

FOND NA PODPORU UMENIA

TURČIANSKE KULTÚRNE STREDISKO V MARTINE
V ZRIAĐOVATELSKEJ PÔSOBNOSTI ŽSK

15. OKTÓBER 2016

EVANJELICKÝ KOSTOL
V NECPALOCH

PAJATÍNOVO DEDIČSTVO

Juraj Turzo, syn Františka I. Turza a Kataríny Zrínskej

Juraj Turzo sa narodil 2. septembra 1567 na hrade Lietava. Zomrel 24. decembra 1616 v Bytči. Od roku 1585 až do svojej smrti bol hlavným županom Oravy. V roku 1606 získal hodnosť grófa a v roku 1609 sa stal palatínom Uhorska.

Pochádzal zo šľachtického rodu Turzovcov. Rod bol mimoriadne významný z pohľadu uhorskej diplomacie a obchodu. Stál pri vzniku Turzovsko-Fuggerovskej spoločnosti, ktorá patrila k najväčším producentom medi na svete. Práve medzi Turzovcom priniesla obrovské bohatstvo. Celé 16. storočie a na začiatku 17. storočia patrili k najvýznamnejším magnátskym rodom Uhorska.

Samotný Juraj Turzo bol významnou osobnosťou slovenskej histórie a hlavne evanjelickej cirkvi. Stal sa ústrednou postavou Žilinskej synody, ktorá zriadila samostatnú evanjelickú cirkev augsburského vyznania na Slovensku, hoci zachovával prohabsburskú oddanosť. Svojimi nadpriemernými diplomatickými schopnosťami sa významne pričínal o urovanie sporov v krajine. Oplyvnil výsledky uzavretia mieru v povstaní Gabriela Betlena a tiež sa zaslúžil o uzavretie mieru s Turkami. Podľa historických prameňov to bol mimoriadne vzdelaný človek. Ovládal osem svetových jazykov. Vo svojom sídle v Bytči vytvoril centrum humanistickej vzdelanosti. Na Turzovom zámku sa sústreďovali renesanční básnici, českí i talianski maliari a stavitelia. Usporiadávali sa tu koncerty i divadelné predstavenia aj za účasti umelcov z Viedne. Konali sa tiež náboženské dišputy a pod. Podporoval slovenské obyvateľstvo a slovenčinu, pričom na jeho panstvách bolo možné slovenčinu používať aj v úradnom styku. V krupinskom farskom kostole zriadil napríklad slovenské bohoslužby a umožnil Slovákom pôsobiť v mestskej správe. Je známe, že finančne podporoval nielen slovenských vzdelancov pri vydávaní ich diel, ale i slovenských študentov, ktorí išli študovať do zahraničia. Mal výborné vzťahy s univerzitou v nemeckom Wittenbergu, kde s jeho podporou študovali mnohí slovenskí študenti. Úctu, ktorú si Turzo počas svojho života vyslúžil, najlepšie vystihujú slová dobového kronikára Závodského: „*Zimný slnovrat vtedy bol, keď Panónske slnko palatín Thurzo, ten otec vlasti, odišiel, beda! Hrozí nám stroskotanie. Zachráň nás, Spasiteľ Kristus!*“

DRAMATURGIA:

Viera Hatarová

V PROGRAME ÚČINKOVALI:

Viera Hatarová, Karol Čičmanec,
Viliam Hriadel, Tibor Kubička

HUDBA A SPEV:

Renesančno-barokový ansambel **Perlatus Musicus**

(Alexandra Jedináková – spev, Marián Kramár – husle,
Jozef Gluch – klavír, Martina Kágerová – kontrabas)

Martin Zachar (organ), Marek Konček (husle),

Eva Palovčíková Záthurecká (husle), Vladimír Šlepec (spev),

Radovan Kráľ (klavír a čembalo)

Spevokol **Nezábudky**

ODBORNÁ SPOLUPRÁCA:

Július Jarkovský

ZVUKOVÁ SPOLUPRÁCA:

Vojtech Jiříček

NA PROGRAME SPOLUPRACOVALI:

Obec Necpaly

CZ ECAV na Slovensku Necpaly

GRAFICKÝ NÁVRH A TLAČ:

IdeaPrint s.r.o., Martin

HLAVNÝ PARTNER:

Tento projekt finančne podporil

U. fond
na podporu
umenia

PROGRAM PRIPRAVIL:

Kolektív TKS v Martine
v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK

Turčianske kultúrne
stredisko v Martine

MEDIÁLNI PARTNERI:

TURIEC ONLINE

VYDALO:

© 2016 Turčianske kultúrne stredisko v Martine
v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja
Divadelná 656/3, P.O. Box 104, 036 01 Martin

www.tks.sk

Tento projekt bol podporený z verejných zdrojov
poskytnutých Fondom na podporu umenia.

Programová brožúra reprezentuje výlučne názor autora
a fond nezodpovedá za obsah programovej brožúry.

Projekt bol spolufinancovaný
s podporou Žilinského samosprávneho kraja.

Evanjelický kostol a. v. je situovaný v okrajovej severnej časti obce Necpaly, na návrší, ako výrazná dominanta širokého okolia. Kostol bol postavený v jednej etape v rokoch 1835 – 1843. Zaslúžil sa o to predovšetkým Jozef Jušt, dozorca necpalského ev. cirkevného zboru aj seniorálny dozorca, tiež poslanec uhorského snemu v rokoch 1839 – 1845. Vybavenie kostola je dielom predchádzajúcich pokolení, ale i výdatnej finančnej pomoci rodákov žijúcich v Amerike.

Kostol bol postavený na pozemku Juštovcov neďaleko miesta, kde stál pôvodne artikulárny kostol z r. 1689. V období protireformácie boli Necpaly tzv. artikulárnou obcou, t. j. mohol tu byť postavený drevený evanjelický kostol, ktorý slúžil celému dolnému Turcu, vrátane Martina. Druhý bol v Ivančinej pre horný Turiec.

NA VRŠKU KOSTOL

*Na vršku kostol stavaný zo skaly
ukrýva sám, čo roky doň vpísali.
Z nesmiernej túžby a lásky bol stavaný,
z mozolov a potu, slzami skrúpaný.
Mnohí i vlastné tu životy zložili,
keď klady drevené telá privalili.
Prosby a modlitby stúpali do neba,
o pomoc volali jak o skyvu chleba.
V neľahkých podmienkach sťažnený prístup bol,
nejeden na chrbte kamene vyniesol.*

(B. Bartošová)

Nádherný oltár nachádzajúci sa v kostole bol pôvodne vytvorený v r. 1611 pre kaplnku Juraja Turza na Oravskom hrade. Je dvojkřídlový, pričom v strede je veľký obraz Vzkriesenia. Na ľavom křídle sú výjavy zo Starého zákona a na pravom z Nového zákona. V tých časoch okolo 90 % Oravy bolo po Jurajovi Turzovi z Oravského hradu evanjelického vyznania. Jediný katolícky kostol na Orave sa nachádzal vo Veličnej. Keď mal byť protestantský oltár na Oravskom hrade nahradený novým katolíckym oltárom, starý bol premiestnený do révaiovského kaštieľa v Turčianskej Štiavničke a odtiaľ v r. 1752 bol premiestnený do dreveného artikulárneho kostola v Necpaloch. Po postavení nového murovaného kostola bol inštalovaný v novom evanjelickom kostole, kde je doteraz.

Turzovský oltár, ktorý je pozoruhodný formou i obsahom, možno považovať za najdôležitejšie prepojenie Necpál a Turca so Žilinskou synodou. Oltár dal vyhotoviť sám palatín uhorskej krajiny Juraj Turzo. Venoval ho svojej milovanej manželke Alžbete Coborovej, ktorú nesmierne ľúbil. Obaja boli verní evanjelici. Našiel preň

miesto v kaplnke Svätého Michala na Oravskom hrade, ktorý mu už v tom čase patrilo. Tam bol aj 15. mája 1611 vysvätený. Na Orave vydržal takmer 100 rokov. V kaplnke prežil rušné obdobie 2. polovice 17. storočia, a to obdobie stavovských povstaní uhorskej šľachty proti Habsburgovcom. Pravdepodobne však z neho zmizol počas posledného povstania Františka Rákociho. Cisárске vojsko pri potlačení tohto povstania už našlo hradnú kaplnku prázdnu.

Po smrti palatína, obsadení a barokizovaní hradu oltár odniesli najprv do Turčianskej Štiavničky a až neskôr do artikulárneho kostola v Necpaloch. Je šťastím, že Ján Jušt s manželkou Annou Raimanovou boli tunajší zanietení evanjelici a oltár neskôr zaopatřili pre necpalský evanjelický artikulárny zbor. A tak sa toto jedinečné renesančné výtvarné dielo dostalo do Necpál. Stalo sa tak pri rozsiahlejšej renovácii a prestavbe vtedajšieho dreveného kostola v rokoch 1749 – 1752. Po jeho rozobratí bol v roku 1843 umiestnený v evanjelickom kostole v Necpaloch.

Unikátny oltár *Speculum Iustificationis* – v preklade *Zrkadlo ospravedlnenia* s nadstavcom a obrazom Vzkriesenia, predelou s postrannými pevnými křídľami s obrazmi zo Staréj zmluvy vľavo a z Novej zmluvy vpravo v drevenej konštrukcii, je rámcom pre oltárny obraz, ktorý je výtvarným pretlmočením reformačného učenia.

Turzov oltár je najvýznamnejším spomedzi výtvarných diel, ktoré vznikli na priamu objednávku tohto veľmoža. Umeleckou kvalitou a ikonografickou náročnosťou sa od ostatných dochovaných maliarskych diel realizovaných za jeho života na Orave a v Bytči podstatne líši. I to naznačuje, že išlo o počin výnimočný, ktorému prikladal dôležitosť. V rokoch 2003 – 2006 prešli oltárne obrazy odborným reštaurovaním. Oltár má výšku 10,06 m a šírku 5,07 m a má deväť obrazov, ktoré sú umeleckým vyjadrením viery. Dominuje mu ústredný obraz. Ten sa usiluje v jednej kompozícii vyjadriť prostredníctvom zobrazených motívov ospravedlnenie človeka z hriechov vierou v Boha.

Osem menších bočných obrazov znázorňuje Jonáša vyvrhnutého na breh a Samsona, ktorý trhá leva, výjav Vyhnania z raja a Ukrižovanie. Sú tam aj nápisy s biblickými citátmi. Predelovú časť tvorí výjav Poslednej večere a po jej bokoch sú dve osemuholníkové tabuľové